

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Статья посвящена вопросам развития потребительского кредитования в Украине. Раскрыты теоретические вопросы, касающиеся роли и классификации потребительского кредита. Основное внимание в работе было уделено методам снижения банковских рисков при кредитовании населения и вопросам предоставления заемщикам правдивой информации о совокупной стоимости кредита.

An article is dedicated to the questions of development of consumer credit in Ukraine. Theoretical questions are opened that concern the role and classification of consumer credit. It's given a special consideration in the work for the methods of reduction of bank risks on population's credit and questions of giving the loaners the truthful information about the combined credit's cost.

Ключові слова: соціально-економічне значення, споживче кредитування, умови кредитування, сукупна вартість кредитів, кредити населенню, банківська інформація.

На сучасному етапі розвитку банківська діяльність характеризується дедалі більшою мірою соціальною орієнтацією, спрямованою на надання послуг населенню. Цим процесам сприяє, насамперед, збільшення доходів населення, підвищення рівня його платоспроможності. Значну роль також відіграє зростання довіри до банків з боку населення. Тому актуальними напрямками дослідження, відповідно до вищеназваного, виступають фактори соціально-економічної ефективності споживчого кредитування банками України.

Насамперед, важливо зупинитися на теоретичних засадах щодо визначення, ролі та класифікації споживчого кредитування.

Як свідчить світовий досвід, банківські операції з фізичними особами становлять близько третини загального обсягу всіх операцій, які проводять фінансово-кредитні установи країн із ринковою економікою. Серед цих банків чимало спеціалізованих, які працюють лише з фізичними особами.

Споживче кредитування має соціальний характер, оскільки воно сприяє вирішенню суспільних проблем — підвищенню життєвого рівня населення (передусім із низьким та середніми

доходами). Саме з цієї причини споживче кредитування здебільшого регулюється державами особливо ретельно.

Споживчий кредит у економічній літературі визначається як кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору [1, с. 306].

Банки України при кредитуванні населення, як правило, виділяють:

- споживче кредитування;
- кредитування за допомогою кредитних ліній;
- автокредитування;
- кредитування на придбання нерухомості тощо.

Проаналізувати види споживчого кредитування можливо за даними табл. 1.

Таблиця 1

**ТИПОВІ ВИДИ СПОЖИВЧИХ КРЕДИТІВ,
ЯКІ НАДАЮТЬСЯ БАНКАМИ УКРАЇНИ***

Назва банку	Назва кредитного продукту	% ставки за гривневими кредитами	Термін позички, міс.	Первинний внесок, %	Комісія, %
Родовід Банк	Споживче кредитування	24	До 60	Від 0	1,0 разова
УкрСиббанк	Кредит на споживчі потреби	14,7	До 120	Від 25	1,5 разова
Укрексімбанк	Програма «Споживчий кредит»	18,5	До 84	Від 0	1,2 разова
ТАС-Комерцбанк	Споживчий кредит під заставу нерухомості	14,5	До 120	Від 0	1,0 разова
ОТР Банк	Ремонт у кредит	13,99	До 96	Від 15	0,99 разова
ОТР Банк	Кредит на споживчі потреби	13,99	До 240	Від 30	1,5 разова
Райффайзен Банк Аваль	Кредит під заставу нерухомості	12,75	Від 24 до 120	Від 30	2,0 разова
АвтоЗАЗбанк	Споживчий кредит	19,0	До 120	Від 0	1,0 разова
Дельта Банк	Стандарт	24	Від 2 до 36	Від 0	2,7 щомісячно

* Складено за матеріалами офіційних сайтів банків.

Як бачимо із даних таблиці, існують достатньо різні умови кредитування. Процентні ставки за гривневими кредитами коливаються в межах від 12,75 до 24 %. Також існують досить різні строки надання позички. Більшість банків не вимагають наявності первинного внеску. Щодо комісії, то в основному вона разова і складає від 1 до 2,7 %.

Кредити, які надаються безпосередньо в торговельних організаціях (так звані «експрес» кредити), мають трохи іншу характеристику і відповідно інші умови.

Якщо розглянути загальні показники залучення коштів населення та його кредитування, то можливо зробити висновки, що поступово та впевнено населення стає основним кредитором та позичальником банківської системи. Так, за станом на 1 вересня 2007 року порівняно з 2000 роком частка вкладів населення у зобов'язаннях банків збільшилася з 21,7 до 62,3 %. А частка кредитів, наданих населенню, у кредитному портфелі банків порівняно з 2000 роком збільшилася з 4,0 до 35,6 %. Тобто, ми спостерігаємо активне кредитування банками населення. При цьому кредити, надані фізичним особам, зростають випереджаючими темпами порівняно не лише з доходами та заробітною платою працівників, а й із темпами кредитування економіки [2, с. 7]. Якщо за останні три роки офіційні доходи населення та середньомісячна заробітна плата зросли в 1,7 — 1,8 раза, кредити в економіку — у 2,3 раза, то позички, надані населенню, — у 5,3 раза і становлять майже половину обсягу кредитів, наданих суб'єктам господарювання [2, с. 7].

За своєю величиною кредити, надані фізичним особам, дедалі більше наближаються до суми вкладів, залучених банками від населення і на 01.09.2007 р. становлять 87,5 % від них, тоді як три останні роки цей показник тримався на рівні 35,4 %.

Розглянемо динаміку кредитування банками України фізичних осіб. Як ілюструє табл. 2, спостерігається значне збільшення сум кредитів, наданих фізичним особам як в абсолютних, так і у відносних показниках. Ми бачимо, що сума кредитів на 01.09.2007 р. складає вже 165 % від розміру на початок року, порівняно з початком 2006 р. зростання досягає 386 %. У структурі наданих кредитів відбуваються наступні зміни: збільшується розмір кредитів, що надається в національній валюті (до 31,5 %) та значним залишається обсяг кредитування на довгостроковий термін (86,5 %).

Згідно з даними дослідницької компанії GfK Ukraine, кредити на купівлю споживчих товарів є найпоширенішою банківською

послугою. 67 % усіх кредитів, які взяли громадяни України, оформляються на придбання споживчих товарів.

Таблиця 2

ВИМОГИ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА КРЕДИТАМИ, НАДАНИМИ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ У РОЗРІЗІ ВАЛЮТ ТА СТРОКІВ* (на кінець періоду, млн грн)

Період	усього	У нац. валюті	В іноз. валюті	Коротко-строкові	Довго-строкові
2004	14794	6643	8151	3513	11282
2005	33523	13749	19774	6012	27511
2006	78543	28345	50198	11742	66801
01.09.2007	129617	40832	88784	17502	112115
У відсотках до попереднього періоду					
2004	165	166	164	121	185
2005	227	207	243	171	244
2006	234	206	254	195	243
2007 (до початку року)	165	144	177	149	168

* Таблицю розраховано за даними Бюлетеня НБУ, № 11, 2007 р.

Необхідно підкреслити, що таке надзвичайне збільшення обсягів кредитування населення супроводжується зростанням ризиків за цими операціями і несе загрозу фінансовій стабільності банків. Адже загальновідомо, що кредити, надані населенню, вважаються найризиковішими.

На сьогоднішній день рівень неповернення коштів за споживчими кредитами становить 1—5 % і в найближчі роки може суттєво збільшитися. В Росії вже зіткнулися з подібною проблемою: нині там 15—20 % проблемних позичальників. Аналогічна ситуація виникла і в Польщі [3, с. 36—39]. Не може не турбувати те, що окремі банки, оцінюючи позичальників, застосовують відповідні російські методики, які вже призвели до серйозних проблем у самій Росії. Також важливим моментом є проблема якісної та повноцінної ідентифікації фізичних осіб, які отримують позички, якості оцінки їх фінансового стану, джерел погашення заборгованості за кредитами та відсотками. Підвищення швидкості оформлення кредитних договорів (за рекламою банків — до 15—30 хвилин; для оформлення кредитів від клієнта вимагається лише мінімальний пакет документів — паспорт, ідентифікаційний код,

у деяких випадках — довідка про доходи) значно збільшують ризики неповернення зазначених кредитів. Адже позички можуть надаватися за втраченими паспортами чи за паспортами недієздатних осіб, за відсутності інформації про доходи позичальника, про наявність у нього майна, на яке може бути звернуто стягнення. Підкреслимо, що навіть за невеликих сум таких кредитів банк наражається на значний ризик їх неповернення через можливі шахрайські дії позичальників.

Аналізуючи соціально-економічну ефективність споживчого кредитування, неможливо обійти таку важливу складову, як відкритість банківської інформації для позичальників. Враховуючи специфічність банківської діяльності, особливості застосування окремих показників та термінів, пересічному громадянину досить важко адекватно оцінити реальні кредитні умови. Відповідно до постанови НБУ від 10.05.2007 р. № 168 банки зобов'язані надавати клієнтам максимально повну інформацію щодо умов кредитування та сукупної вартості кредитів. За оцінками експертів, найкритичніша ситуація склалася на сьогодні з «картковими» кредитами та споживчими кредитами, які надаються в торговельних закладах. Ефективна процентна ставка за такими позичками перевищує заявлену в 2—5 разів, досягаючи розміру 50—100 % річних [4]. Важливим питанням є також процес подорожчання товару при купівлі його у кредит. За оцінками аналітиків, при купівлі товару у кредит середнє його подорожчання складає 35,3 % від вартості купівлі, при максимальному розмірі подорожчання — 48 %, а мінімальному — 19 %. У свою чергу, для банків середній рівень доходності таких програм складає більше ніж 55 % річних. Відповідно, для банків досить важко відмовитися від таких високих доходів на користь більшої прозорості кредитних послуг. Схожа ситуація спостерігається і в Росії. За даними Центрального банку Росії, реальна ставка споживчих кредитів у 2006 році складала від 70 до 124 % річних, у той час, коли банки заявили тільки про 29 %. Різниця створюється за рахунок прихованих відсотків та комісій. Тобто існує практика покриття неплатежів за споживчими кредитами за рахунок їх наддоходності.

Відповідно, Національний банк України з метою захисту прав споживачів під час укладання договорів про надання споживчих кредитів, запобігання завданню позичальникам моральної та матеріальної шкоди через надання банками свідомо недостовірної чи неповної інформації щодо процентних ставок своєю постановою (див. вище) затвердив Правила надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту.

Відповідно до правил визначається порядок надання банками споживачу повної, необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про сукупну вартість споживчого кредиту (кредиту на поточні потреби, кредиту в інвестиційну діяльність, іпотечного кредиту) з урахуванням процентної ставки за ним, вартості всіх супутніх послуг, а також інших фінансових зобов'язань споживача, які пов'язані з отриманням, обслуговуванням та погашенням кредиту.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження, необхідно ще раз наголосити та підкреслити наступні висновки.

Перше. Економічному поняттю «споживче кредитування» внутрішнє притаманна соціальна направленість, яка пов'язана зі збільшенням платоспроможності населення та впливом на зростання споживчої інфляції.

Друге. На соціально-економічну ефективність споживчого кредитування впливають наступні фактори:

- наявність вільних кредитних ресурсів банків, тобто можливість задовольнити попит населення;
- рівень реальних доходів населення;
- здатність банків надати відповідні за якістю та різноманітністю кредитні послуги фізичним особам;
- регулювання з боку держави (в особі НБУ) ризиків при споживчому кредитуванні;
- захист інтересів споживачів, запобігання завданню позичальникам моральної та матеріальної шкоди через надання банками свідомо недостовірної чи неповної інформації щодо умов кредитування тощо.

Третє. З метою зниження ризиків при споживчому кредитуванні банкам необхідно забезпечити:

- удосконалення методики оцінки платоспроможності позичальників — фізичних осіб;
- стимулювання роботи банків із кредитними бюро та ЄІС «Реєстр позичальників»;
- надання бланкових кредитів лише тим фізичним особам, які мають позитивну кредитну історію;
- підвищення збалансованості за строками залучених депозитів і наданих кредитів фізичним особам у розрізі валют.

Четверте. Важливе соціально-економічне значення при кредитуванні фізичних осіб має порядок надання банками споживачу повної, необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про сукупну вартість споживчого кредиту з урахуванням процентної ставки за ним, вартості всіх сукупних послуг, а також

інших фінансових зобов'язань споживача, які пов'язані з отриманням, обслуговуванням та погашенням кредиту.

Література

1. Економічний словник-довідник / за ред. д-ра екон. наук, проф. С. В. Мочерного. — К.: Феміна, 1995. — 368 с.
2. Зінченко В., Карчева А. Підвищення ефективності управління ризиками в умовах активізації споживчого кредитування // Вісник Національного банку України. — 2007. — № 10. — С. 7—10.
3. Даниленко А., Шелудько Н. Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в Україні // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 5. — С. 36—39.
4. Інтерв'ю начальника управління ВАТ АБ «Укргазбанк» Д. Резнікова // Економіка // 07.10.2007 / Делова неделя, www.newsgu.ua.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2008 р.

УДК 330.22.12

С. В. Красножон,

ст. викладач

кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНВЕСТИЦІЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Проведен сравнительный анализ инструментов финансового рынка с точки зрения инвестиций домохозяйств и формирования ими эффективного инвестиционного портфеля.

Comparative analyze of finance market instruments in terms of households investments and formation of effective investments portfolio was made.

Ключові слова: домогосподарства, інвестування, заощадження, ринок цінних паперів, грошовий ринок, ринок капіталів, фінансові інструменти.

Активізація інвестиційної діяльності домогосподарств на фінансовому ринку України є одним із ключових питань у реформуванні національної економіки. Його значущість та актуальність пояснюється як безпосередньо необхідністю посилення ролі фінансового ринку у суспільних та економічних процесах, так і ви-